

«Tresor artístic nacional»

Un article inèdit de Joan Subias Galter per a la revista *Víctors*

Mentre treballava en el llibre biogràfic sobre *Joan Subias Galter (1897-1984). Dues vides i una guerra* (en premsa), m'anava adonant de la dimensió del personatge i de l'extensíssima obra escrita que ens ha deixat. De fet, un apartat del llibre és una bibliografia seva, molt completa per bé que no exhaustiva; no podem descartar que ens surtin, encara, nous articles en revistes diverses, com ens ha anat passant al llarg de la recerca. Com és el cas de l'article que presentem avui i que és una de les darreres troballes que hem incorporat al repertori bibliogràfic de l'escriptor empordanès.

JOAQUIM NADAL > TEXT

Quan ja tenia molt enllestida i depurada la llista de publicacions de Joan Subias vaig recórrer, un cop més, a la professora de la Universitat Rovira i Virgili Eva Subias Pascual, néta de Joan Subias. Li vaig enviar la relació molt detallada que havia anat confegint després de diverses recerques en arxius de Barcelona, Figueres, Girona i Llançà, i li demanava si, pel seu coneixement o per la memòria familiar, m'havia deixat alguna cosa. Fruit d'aquest contacte, encara em va enviar dos o tres textos que, en forma de separata, tenien a casa de la família, amb els corresponents enllaços per trobar-los a la xarxa; en el mateix correu i escanejat, també m'enviava un text del qual no tenia cap referència: vuit pàgines compostes i editades, amb profusió de fotografies,

amb el títol «Tresor Artístic Nacional» i un colofó de l'article on es llegeix: «J. Subias. Girona, juny 1936».

Per la tipografia, la composició i el disseny me'n vaig anar directament a *Víctors*, *Revista mensual de Girona*, que es va editar els primers mesos de 1936, i que tenia com a principal impulsor el metge Pompeu Pascual; de director, Carles de Palol Feliu; de secretari de redacció, Francesc Ferrer i Vilar; i d'administrador, Agustí Pera Planells. Sortia a un preu de 75 cèntims l'exemplar i de 4,5 pessetes la subscripció semestral, i tenia la redacció i l'administració a Garbís, a la plaça del Marquès de Camps, amb el telèfon 223.

El número 6 de la revista *Víctors*, que havia de correspondre al mes de juny, no va arribar a sortir mai

>> Article inèdit preparat per publicar al número de juny del 1936, que no es va imprimir.

En el tancament dels números de març (núm. 3), abril (núm. 4) i maig (núm. 5) i en un apartat d'articles «en preparació» apareixia, entre d'altres, l'article de Joan Subias Galter.

>> *Joan Subias Galter*
(Girona, 1897 - Barcelona, 1984).

>> *Visita comentada per Joan Subias al monestir de Sant Pere de Rodes, als anys cinquanta. A la dreta, mirant a la càmera, Miquel Oliva Prat.*

El número 6 de la revista *Víctors*

Pels treballs que s'han publicat sobre aquesta revista —de Narcís Selles a *Locus Amoenus* (núm. 3, 1997) i de Josep Clara als *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (XXII, 1974-1975, 1975)— sabem que se'n van publicar només cinc números, i que el número 6, que havia de correspondre al mes de juny, no va arribar a sortir mai. Narcís Selles en el seu estudi reporta el testimoni de diversos col·laboradors de la revista per tractar d'aclarir les causes directes del seu tancament; per a uns, la manca d'empenta de la mateixa societat gironina n'era una de les causes, mentre que, per a d'altres, la causa més directa va ser l'enrarament progressiu de la situació social i política, l'augment de les tensions i la constatació d'un clima prebèl·lic que va esclatar els dies 17, 18 i 19 de juliol, successivament, en diferents indrets del nord d'Àfrica i de la Península.

Josep M. Corredor, citat per Selles, és segurament l'escriptor que ens aporta més dades sobre la qüestió quan afirma, a *Presència* (504, 24 de desembre de 1977): «Ai! Els esdeveniments es precipitaren encara més de pressa del que ens temíem, i sols pogueren publicar-se'n alguns números. El darrer que havia d'aparèixer, precisament el dilluns 20 de juliol, romangué a la

“Impremta Ràpida” com un de tants testimonis, silenciosos i irrisoris, d'una derrota les conseqüències de la qual encara perduren»; i en un altre article posterior, al *Punt Diari*, del 7 de maig de 1980, concreta encara més i afirma que el número en preparació «es quedà inutilitzable, tot i estar enllestit als tallers de la “Impremta Ràpida”».

És clar que si, com sabem, només en van sortir cinc, i el darrer corresponia al mes de maig, el número que va quedar penjat, fet i enllestit als tallers de la impremta i que segons Corredor havia de sortir el 20 de juliol de 1936 era, en realitat, amb un raonable endarreriment, el número de juny.

Vet aquí, doncs, que el text compost i maquetat de l'article de Joan Subias és la confirmació que el número estava enllestit del tot, que era el del mes de juny i que, probablement, Subias havia aconseguit unes proves d'impremta, a tall de galerades, que són les que ens

Poc es podia imaginar Joan Subias Galter que ell mateix es trobaria al bell mig de la voràgine iconoclasta i destructiva dels primers mesos de la guerra

han pervingut, ara, per mitjà de la família. De moment és l'únic rastre d'aquest número 6 de *Víctors* que, segons testimonis de l'època, estava ja enllestit a la impremta i que no va sortir, i els autors que han treballat sobre la revista no han trobat, de moment, més detalls d'aquest número avortat.

Un text premonitori

Si repassem el contingut de l'article sobre el «Tresor Artístic Nacional» ens podem adonar que Joan Subias ens presenta un repertori fotogràfic extens, amb fotografies seves, del patrimoni poc conegut més remarcable de la demarcació de Girona; aquest repertori és el fonament gràfic per a un al·legat a favor de les polítiques de catalogació, inventari i restauració del patrimoni i per fer esment de l'estat incipient d'aquestes polítiques i de la fragilitat i precarietat de l'art de Catalunya, en molts casos a la intempèrie. Un sol paràgraf de l'article ho diu tot: «Munió de materials de primer ordre són oblidats a les esglésies dels pobles, malgrat les rateries dels traficants desaprensius».

I això que, com el mateix Subias explica, a Catalunya i a Espanya havien començat ja les polítiques patrimonials i els processos d'elaboració de catàlegs monumentals. Ell mateix ho sabia

>> *Joan Subias Galter.*

bé perquè per encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans estava fent el de la província de Girona.

La conclusió no pot ser més explícita: «A ponderar les nostres riqueses —que els estaments cultes del món enter estimen— a salvaguardar-les de la barbàrie, de la ignorància i de la cobdícia, va directa la llei. Cal, però, la col·laboració dels ciutadans tots, i una forma eficaç de garantir la integritat d'un monument, d'un objecte preuat, és fer-lo conèixer, ponderar-lo fins a l'exageració si cal... Preveiem hores de justícia per al Tresor Artístic Nacional; si *logrem* que el poble l'estimi haurem garantit la seva perdurabilitat».

Aquest text, amb peu de juny de 1936, sembla premonitori; poc es podia imaginar Joan Subias Galter que ell mateix es trobaria al bell mig de la voràgine iconoclasta i destructiva dels primers mesos de la guerra, tractant d'impedir els actes vandàlics, les accions destructives i plantant cara als escamots de milicians que, enardits contra l'Església, en alguns casos ho volien arrasar tot.

Joan Subias, que, des de 1926 com a funcionari de la Diputació, va ser el director dels Serveis de Cultura, es va integrar, amb les mateixes funcions, l'any 1931, a la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona; dedicat íntegrament al patrimoni, la cultura i les biblioteques va desplegar una incan-

sable activitat de reivindicació i salvaguarda. El juliol de 1936 i per raó del seu càrrec es va incorporar i va tenir un paper destacat a la Comissió del Patrimoni Artístic i Arqueològic, que havien creat, des del 22 de juliol de 1936, els comitès antifeixistes. Des d'aquesta comissió i amb els seus companys va recollir, concentrar i preparar per exhibir el patrimoni dispers que volien mostrar a les sales capitulars de la Catedral, a la mateixa Catedral, al Palau Episcopal, a Sant Pere de Galligants i a Sant Nicolau. Malgrat la dignificació i presentació adequada, amb idea museogràfica, dels materials riquíssims recollits, en el marc de la idea del Museu del Poble, els avatars de la guerra van avortar aquesta operació.

Des dels inicis de 1938, Subias va ser nomenat, pel conseller Carles Pi i Sunyer, per intervenir a la Secció de Monuments Històrics, com a cap de

negociat de segona, del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya. Més endavant, des de maig de 1938, i ja des de Barcelona (després des d'Olot i de Darnius), fou, com a cap de negociat de primera de la Secció de Museus, el principal responsable dels successius trasllats d'obres d'art d'Olot a can Descals, a Darnius, operacions que va vetllar fins que el 7 de febrer de 1939 va passar la frontera camí de l'exili.

Les proves d'impremta de l'article de *Víctors* van romandre en un calaix com a testimoni silenciós del convenciment del paper regenerador de la cultura. Durant uns anys, els fets el desmentirien, malgrat que hi ha un corrent de fons indiscutible que continua donant-li la raó: és evident que si la cura del patrimoni hagués estat més gran i diferent per part dels governs i de les entitats propietàries, principalment l'Església, el nostre tresor artístic nacional s'hagués estalviat episodis de dispersió, degradació, comerç lícit o il·lícit i, finalment, destrucció.

Joan Subias, que en aquest camp tenia les idees molt clares, va lluitar tota la seva vida per atorgar al patrimoni i a la cultura la consideració que es mereixen i que una societat civilitzada i culta reclama.

Joan Subias va lluitar tota la seva vida per atorgar al patrimoni i a la cultura la consideració que es mereixen i que una societat civilitzada i culta reclama

Joaquim Nadal és historiador. Institut Català de Recerca en el Patrimoni Cultural-Universitat de Girona.